

**КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія суспільних дисциплін і правознавства і правознавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-методичної та навчальної роботи

О.Б. Жильцов
_____ 2015 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА
ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН**

(назва навчальної дисципліни)

галузь знань 0304 Право
(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність 5.03040101 Правознавство
(шифр і назва спеціальності)

Київ – 2015 рік

Робоча програма з дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» для студентів галузі знань 0304 Право, спеціальності 5.03040101 Правознавство. «25» серпня 2015 року - 30 с.

Розробник: Поцелуйко А.М., викладач циклової комісії суспільних дисциплін і правознавства Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка

Робоча програма затверджена на засіданні циклової комісії викладачів суспільних дисциплін і правознавства

Протокол від «25» серпня 2015 року № 1

Голова циклової комісії викладачів суспільних дисциплін і правознавства

«25» серпня 2015 року _____ (Бурдіна Н.К.)

Розподіл годин звірено з робочим навчальним планом, структура типова

Заступник директора з навчальної роботи _____ (Дем'яненко С.І.)

Заступник директора з навчально-методичної роботи _____ (Гейхман З.Л.)

Схвалено методичною радою Університетського коледжу
Протокол від «31» серпня 2015 року № _____

«31» серпня 2015 року № _____ Голова _____ (Братко М.В.)

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.	5
Структура програми навчальної дисципліни	
I. Опис предмета навчальної дисципліни	7
II. Тематичний план навчальної дисципліни.	8
III. Програма	
Модуль 1. Форми та право стародавніх держав	9
Модуль 2. Феодалні держави і право	10
Модуль 3. Виникнення та розвиток буржуазної держави і права	12
Модуль 4. Держава і право СРСР	15
Модуль 5. Розвиток держави і права країн світу в ХХ ст	17
IV. Навчально-методична карта дисципліни «Історія держави та права зарубіжних країн».....	19
V. Плани семінарських та практичних занять.....	21
VI. Завдання для самостійної роботи.....	29
Карта самостійної роботи студента.....	30
VII. Індивідуальна науково-дослідна робота (навчальний проект).....	32
Орієнтовна тематика ІНДЗ з навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн».....	34
VIII. Система поточного та підсумкового контролю.....	35
IX. Методи навчання.....	38
X. Методичне забезпечення курсу.....	38
XI. Рекомендована література.....	39

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета навчального курсу «Історія держави і права зарубіжних країн» передбачає опанування студентами інструментарієм науки історії держави і права зарубіжних країн, вивчення конкретних державних інструментів та систем права, розкриття основних закономірностей процесу державно-правового розвитку, починаючи з часів виникнення держави і права і закінчуючи політичними і правовими структурами сучасності.

В зв'язку з цим завданням курсу є: під час лекцій, семінарських занять та самостійної роботи навчити студентів:

ЗНАТИ:

- сучасний стан основних проблем науки історії держави і права зарубіжних країн;
- предмет і метод історії держави і права зарубіжних країн;
- загальний зміст основних правових пам'яток країн станово-кастового суспільства;
- розвиток суспільного ладу на різних етапах зарубіжної історії;
- систему органів влади і управління в країнах Стародавнього світу, Середніх віків, Нового часу і Новітнього часу;
- основні джерела рабовласницького, феодального та буржуазного права;
- структуру судових органів, поліцейської служби.

УМІТИ:

- використовувати суспільно-політичний досвід всесвітньої історії в побудові сучасної держави;
- аналізувати і тлумачити історичні пам'ятки права, на основі їх реконструювати державно-правові явища;
- використовувати в практичній діяльності знання основних принципів континентальної та англосакської систем права;
- робити правильні прогнози в сучасному суспільно-політичному житті;
- систематизувати та узагальнювати сучасний досвід таких країн як Англія, Франція, США, Німеччина і т. д., в державно-правовому будівництві;

- аналізувати практику роботи парламентських структур в державах Європи та Америки.

Метою викладання дисципліни є забезпечення майбутніх юристів знаннями в галузі права, про сутність, форми, походження, історичний розвиток держави і права, право взагалі, так і знань в юриспруденції, визначити місце і значення теорії держави і права в сучасному світі, в суспільстві.

Завданням курсу є сприяти формуванню фахівця, здатного широко і глибоко мислити; розвивати творчий потенціал особистості майбутнього спеціаліста, формувати вміння розбиратися у складних процесах як минулого, так і сучасних, підготувати студента до активного громадського життя.

Дисципліна вивчається студентами в обсязі 180 годин, з них 100 годин – аудиторні та 80 годин – самостійна робота. Дисципліна розрахована на підготовку за освітньо-кваліфікаційного рівня "молодший спеціаліст".

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Предмет: загальні закономірності, специфічні особливості виникнення і розвитку держави та права в певних країнах світу в конкретно-історичних умовах і хронологічній послідовності.

Курс:	Напрямок, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів, відповідних ECTS: 5</p> <p>Змістові модулі: 5</p> <p>Загальний обсяг дисципліни (години): 180 годин</p> <p>Тижневих годин: 5,6 години</p>	<p>Шифр та назва галузі знань <i>0304 Право</i></p> <p>Шифр та назва спеціальності <i>5.03040101 Правознавство</i></p> <p>Освітньо-кваліфікаційний рівень <i>"молодий спеціаліст"</i></p>	<p>Нормативна</p> <p>Рік підготовки: Семестр: I</p> <p>Аудиторні заняття: 100 годин, з них:</p> <p>Лекції (теоретична підготовка): 50 годин</p> <p>Семінарські заняття: <i>20 годин</i></p> <p>Самостійна робота: <i>80 годин</i></p> <p>Індивідуальна робота <i>20 годин</i></p> <p>Модульна контрольна робота 10 годин</p> <p>Вид контролю: <u>залік</u></p>

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ n/ n	Назви теоретичних розділів	Кількість годин						
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Семінарських	Самостійна робота	Підсумковий контроль	Індивідуальні завдання
Модуль 1. Форми та право стародавніх держав								
1.	Загальна характеристика курсу «Історія держави і права зарубіжних країн»	6	2	2		4		
2.	Загальна характеристика розвитку держави і права Стародавнього світу. Єгипет та Вавілон.	8	6	2	2	2		2
3.	Держава і право Стародавньої Індії та Китаю	6	2	2		4		
4.	Держава і право Стародавньої Греції	8	4	2		4		2
5	Держава і право Стародавнього Риму	4	4	2	2			
6	Держава та право Візантійської імперії	4	4	2			2	
		36	20	10	4	14	2	4
Модуль 2. Феодальні держави і право								
7.	Загальна характеристика держави і права феодального періоду. Держава і право франків.	4	2	2		2		
8.	Держава і право Франції періоду Середньовіччя	8	4	2		4		2
9	Держава і право феодальної Англії та Німеччини	8	4	2	2	4		
10.	Держава і право Арабського Халіфату	8	4	2		4		2
11	Японське середньовічне право	8	6	2	2	2	2	
		36	18	8	4	14	2	4
Модуль 3. Виникнення та розвиток буржуазної держави і права								
12	Загальна характеристика держави і права буржуазного періоду Держава і право Англії нового періоду	6	2	2		4		
13.	Держава і право США нового періоду	10	6	2	2	6		2
14.	Держава і право Франції нового періоду	6	2	2		4		
15.	Держава і право Німеччини та Японії нового періоду	14	8	2	2	6	2	2
		36	18	8	4	16	2	4
Модуль 4. Держава і право словянських народів, Росії, СРСР.								
16	Становлення права словянських народів	4	2	2		2		
17	Держава і право Московії періоду Середньовіччя	4	2	2		2		
18	Держава і право Російської імперії другої половини ХІХ – початку ХХ ст.	8	6	2	2	2		2
19	Формування основ радянського права в 20-30 рр..	4	2	2		2		
20.	Основні зміни держави і права в роки Великої Вітчизняної війни	6	4	2		2		2
21.	Повоєнний розвиток СРСР. Розпад СРСР.	10	6	2	2	4	2	
		36	22	12	4	14	2	4
Модуль 5. Розвиток держави і права країн світу в ХХ ст.								
22.	Держава та право Німеччини, Італії та Японії новітнього періоду	8	2	2		6		
23.	Держава та право США новітнього періоду	10	6	2	2	4		2
24.	Держава та право Англії новітнього періоду	6	2	2		4		
25.	Держава та право Франції новітнього періоду	12	8	2	2	4	2	2
		36	18	8	4	16	2	4
		180	100	50	20	80	10	20

III. ПРОГРАМА

Модуль 1.

Форми та право стародавніх держав

Лекція 1.

Загальна характеристика курсу «Історія держави і права зарубіжних країн» (2 год.)

Предмет історії держави і права зарубіжних країн.

Методологія.

Періодизація історії держави і права зарубіжних країн.

Значення вивчення історії держави і права зарубіжних країн.

Основні поняття теми: суспільно – політична наука, джерела права, історіографія, історичний метод, порівняльний метод, метод аналогії, екстраполяція, пізнавальна функція, прогностична функція, правові інститути.

Лекція 2.

Загальна характеристика розвитку держави і права Стародавнього світу.

Єгипет та Вавілон. (2 год.)

Поняття Східної та Західної традиції розвитку держави і права. Азіатський спосіб виробництва. Характерні особливості зародження та розвитку держави та права Стародавнього Сходу. Поняття античності. Характерні особливості та тенденції розвитку держави і права країн античності.

Специфічні риси політичної організації. Періодизація розвитку держави і права Стародавнього Єгипту. Розвиток землеробства, іригаційна система. Державний лад. Формування поняття “східна деспотія”. Влада фараонів. Апарат управління державою. Соціальна Структура. Характеристика правової системи. Поняття правової норми та правопорушення в Стародавньому Єгипті. Джерела – пам’ятки права Стародавнього Єгипту.

Соціально-економічний та політичний розвиток Межиріччя наприкінці III тис. до н.е. Розвиток релігії, права, писемності. Періодизація розвитку держави і права Месопотамії. Джерела – пам’ятки права Межиріччя. Правовий статус авілумів, мушкенумів, воїнів, селян та рабів. Характеристика органів державної влади. Характеристика Законнику царя Хаммурапі. Цивільне, сімейне та карне право.

Основні поняття теми: азіатський спосіб виробництва, “східна деспотія”, авілум, мушкенум, Законник царя Хаммурапі.

Семінар 1. Загальна характеристика розвитку держави і права Стародавнього Єгипту та Вавілону (2 год.)

Лекція 3.

Держава і право Стародавньої Індії та Китаю (2 год.)

Виникнення держави в Індії. Періодизація розвитку держави і права в Індії. Суспільний лад. Система варн. Державний лад. Центральне і місцеве управління. Суд і судочинство. Джерела і основні риси права.

Виникнення і розвиток держави і права в Китаї. Періодизація розвитку держави і права в Китаї. Особливості суспільного і державного ладу. Реформи, спрямовані на руйнування громади. Армія. Джерела і основні риси права.

Основні поняття теми: касти, варни, закони Ману, книга законів царства Вей, реформи Шан Яна

Лекція 4.

Держава і право Стародавньої Греції (2 год.)

Рабовласницькі держави в Стародавній Греції. Реформи Солона і Клісфена. Спарта: суспільний устрій, організація влади. Цивільно-правові інститути Стародавніх Афін і Спарти. Джерела права. Публічне і приватне право.

Основні поняття теми: реформи, кріптерії, закони Лікурга; елліни, спартіати, ілоти, патріархальна система, рабовласницьке право, ордалії, принцип таліону, тимократія, майновий ценз, геліея, реформи Клісфена, герусія, ефори, аристократія, закони Драконта, закони XII таблиць, імперія, квіритське право, республіка, принципат, домінат, консули, магістрати, демократія.

Лекція 5. Держава і право Стародавнього Риму (2 год.)

Рабовласницька держава в Стародавньому Римі. Правове становище населення. Реформи Сервія Туллія. Утворення аристократичної республіки.

Демократичні засади республіканського ладу.

Падіння республіки і перехід до імперії. Падіння імперії. Римське рабовласницьке право, етапи його розвитку. Джерела права. Публічне і приватне право.

Основні поняття теми: реформи, кріптерії, майновий ценз, аристократія, закони Драконта, закони XII таблиць, імперія, квіритське право, республіка, принципат, домінат, консули, магістрати, демократія.

Семінар 2. Держава і право Стародавніх Індії, Китаю, Стародавньої Греції та Риму (2 год.)

Лекція 6. Держава та право Візантійської імперії(2 год.)

Державність візантійської імперії. Адміністративна система. Бюрократична система Візантії. Місцеве та військове управління. Взаємодія держави та церкви. Еволюція соціально-правового ладу. Соціальна структура. Особливості візантійського феодалізму. Судово-правова система.

Основні поняття теми: фамілія, церковна юстиція, Кодекс Юстиніана, Еклога, пронія, динат.

Модуль 2.

Феодальні держави і право

Лекція 7.

Загальна характеристика держави і права феодального періоду. Держава і право франків. (2 год.)

Поняття феодалізму. Відносини сюзеренітету-васалітету. Формування основи феодального господарства – манора. Основні етапи розвитку феодальних держав. Суспільний лад у феодальних державах. Роль церкви у формуванні держави і права. Папська революція, її зміст та роль в розвитку й формуванні західної традиції права та держави. Характерні особливості розвитку середньовічного права. Види середньовічного права: королівське, феодальне, маноріальне, міське, торгівельне, цехово-гільдійське, церковне. Виникнення університетів та рецепція римського права.

Основні етапи виникнення і розвитку франкської держави і права. Формування державного апарату. Влада франкських королів. Основні положення реформи Карла Мартелла (715–741 рр.). Утворення Франкської імперії. Суспільний лад франкської держави. Джерела права. Перехід від варварських до феодальних правових звичаїв. Вплив римського права. Основні риси права.

Основні поняття теми: манора, папська революція, середньовічне право, реформа Карла Мартелла, варварські правди, рецепція римського права

Лекція 8. Держава і право Франції періоду Середньовіччя

Утворення станово-представницької монархії у Франції. Генеральні та провінціальні Штати. Посилення королівської влади. Центральне та місцеве управління. Судова система.

Французький класичний абсолютизм. Ліквідація станово-представницьких органів та посилення необмеженої королівської влади. Розвиток права. Кримінальне право. Судочинство.

Становлення Французького королівства. Становлення королівської адміністрації.

Реформи Людовіка IX. Робота Генеральних Штатів. Централізація влади та держави. Регулярна монархія.

Основні поняття теми: абсолютна монархія, лен, цензура, Генеральні Штати, король.

Лекція 9.

Держава і право Англії та Німеччини періоду Середньовіччя (2 год.)

Станово-представницька монархія. В Англії. Виникнення і розвиток парламенту. Зародження парламентаризму. Центральні органи влади та місцеве самоуправління. Розвиток права. “Загальне право”. Статутне право.

Особливості англійського абсолютизму. Королівська влада і парламент. Центральні органи влади. Держава і церква. Місцеве управління. Судова система. Розвиток права. Кримінальне право. “Криваве законодавство”. Судовий процес.

Особливості утворення і розвитку німецької феодальної держави і права. Основні тенденції їх розвитку. Періодизація розвитку держави і права в Німеччині.

Становлення і розвиток ранньофеодальної держави в Німеччині (X–XII ст.) Територіальна роздробленість та розвиток автономних німецьких князівств-держав (XIII – кінець XVIII ст.). Особливості абсолютизму в Німеччині. Особливості станової структури. Регулювання поземельних, майнових, шлюбно-сімейних відносин. Система кримінального права. «Саксонське Зерцало», «Кароліна», «Золота Булла». Міське право.

Основні поняття теми: станovo-представницька монархія, абсолютна монархія, Генеральні штати, королівський суд, суверенно – васальна система Тризни, фелонії, місдімінор, право Прецедент, орднанси. «Велика Хартія Вольностей», «Саксонське Зерцало», «Кароліна», «Золота Булла».

Семінар 3. *Характеристика держави і права часів феодального та періоду Середньовіччя (2 год.)*

Лекція 10.

Держава і право Арабського Халіфату (2 год.)

Передумови, виникнення і розвиток Арабського Халіфату. Особливості суспільного і державного ладу Арабського Халіфату. Судова система. Джерела мусульманського права. Система мусульманського права.

Основні поняття теми: іслам, халіфат, «арабський світ», Коран, Сунна, Тефсир.

Лекція 11. Японське середньовічне право

Виникнення і розвиток Держави та права Японії. Суспільний лад середньовічної Японії. Кодекс Тайхо-ріцуре. Судова система. Сімейно-шлюбні відносини. Адміністративне та кримінальне право середньовічної Японії.

Основні поняття теми: Сьогунат, бакуфу, с-но-ко-се, атестація чиновника.

Семінар 4. *Державо і право арабського Халіфату та Японії. (2 год.)*

Модуль 3.

Виникнення та розвиток буржуазної держави і права

Лекція 12.

Загальна характеристика держави і права буржуазного періоду Держава і право Англії нового періоду (2 год.)

Буржуазна революція XVII ст. і утворення буржуазної держави. Зміни у формі держави. Найважливіші акти «Довгого парламенту». Парламентська боротьба з абсолютизмом. Встановлення республіки. Протекторат Кромвеля. «Знаряддя управління».

Реставрація монархії. Зародження політичних партій. «Хебеас корпус акт». «Білль про права». «Акт про престолонаслідування». Формування англійської конституційної монархії, закріплення принципів англійського конституційного права.

Розвиток англійського парламентаризму у XVIII-XIX ст.

Утвердження двопартійної системи.

Основні поняття теми: Двопалатний парламент, Протекторат, конституційна монархія, двопартійна система, «Біль про права» .

Лекція 13.

Держава і право США нового періоду (2 год.)

Війна за незалежність та утворення США. «Декларація незалежності». Прийняття конституцій в штатах. «Статті конференції».

Конституція США та створення федерації. Система «стримувань та противаг» трьох гілок влади. Перший цикл конституційних поправок («Білль про права»).

Створення федерального державного апарату. Двопартійна система. Територіальне розширення США.

Громадянська війна між Північчю і Півднем та її вплив на державно-правовий розвиток США.

Основи державної організації. Конгрес. Виконавча влада. Судова система.

Основні поняття теми: конфедерація, конституція, декларація, конституційні поправки, «Білль про права», конгрес.

Семінар 5. Загальна характеристика держави і права буржуазного періоду
Держава і право Англії нового періоду. Держава і право США нового періоду. (2 год.)

Лекція 14.

Держава і право Франції нового періоду (2 год.)

Буржуазна революція та утворення буржуазної держави у Франції. «Декларація прав людини і громадянина» 1789 р. Проголошення важливих принципів буржуазної держави і права.

Конституція 1791 р. та оформлення конституційної монархії. Перша республіка у Франції.

Якобінська диктатура. «Декларація прав людини і громадянина» 1793 р. Державний лад якобінської диктатури.

Термідоріанська реакція. Конституція 1795 р.

Переворот Наполеона Бонапарта і Конституція 1799 р. Державний лад період консульства.

Перша імперія. Централізація і бюрократизація державного апарату. Державна організація легітимної монархії.

Друга республіка і Конституція 1848 р. Державний лад Другої республіки.

Друга імперія. Конституція 1852 р.

Паризька Комуна, її державний лад. Законодавство Паризької Комуні.

Третя республіка. Конституційні закони 1875 р.

Еволюція французького парламентаризму.

Кодифікація права. Цивільний кодекс. Наполеон – класичний кодекс буржуазного права. Кримінальний та кримінально-процесуальний кодекси.

Основні поняття теми: Перша республіка, Якобінська диктатура. «Декларація прав людини і громадянина» 1793 р., Термідоріанська реакція, переворот Наполеона, легітимна монархія, кодекси Наполеона, французький парламентаризм.

Лекція 15.

Держава і право Німеччини та Японії нового періоду (2 год.)

Особливості розвитку Німеччини у першій половині XIX ст. Реформи в Пруссії. Вплив революції 1848 р. на розвиток німецьких держав. Північнонімецький союз. Утворення імперії. Конституція 1871 р. Державний лад Німеччини у кінці XIX – на початку XX ст. Джерела та основні риси права Німеччини нового періоду.

Австрійська імперія та реформи Габсбургів.

Особливості існування Японії в Середньовіччі. Причини та наслідки «закриття Японії». Суспільний та державний лад Японії до середини XIX ст. Передумови революції в Японії. Революція Мейдзи. Реформи 70–80-х рр. XIX ст. Конституція 1889 р. Державний та суспільний лад Японії кінця XIX – на початку XX ст. Особливості формування японського права.

Основні поняття теми: рейнський союз, конституція Німеччини 1871 р., Німецьке цивільне уложеніє, ландтаг, бундесрат, рейхстаг, «закриття Японії», Революція Мейдзи, Конституція Японії 1889р.

Семінар 6. Держава і право Франції, Німеччина та Японії нового періоду (2 год.)

Модуль 4.

Держава і право слов'янських народів, Росії, СРСР.

Лекція 16.

Становлення права слов'янських народів (2 год.)

Загальна характеристика правових традицій слов'янських народів. Польське право. Чеське земельне право. Законник Стефана Душана. Кримінальне право. Правова система Славонії та Сербії.

Основні поняття теми: Законник Стефана Душана, право мертвої руки, кмети, меропхи.

Лекція 17.

Держава і право Московії періоду Середньовіччя (2 год.)

Утворення Московської централізованої держави. Земські собори. Розвиток приказної системи. Місцеві органи управління. Запровадження губернського та земського самоуправління.

Джерела права. Перші загальноросійські судобники 1497 і 1550 рр. Реформа Івана IV. «Соборное уложеніє». 1649 р. та його загальна характеристика

Абсолютна монархія в Росії. Особливості суспільного устрою. Станові реформи Петра I. «Жалувані грамоти дворянству та містам». Розвиток права. Кримінальне право за “Артикулами військовими з коротким тлумаченням”.

Основні поняття теми: Земські собори, централізована держава, загальноросійські судешники, «Соборное уложеніє» 1649 р., Кримінальне право за «Артикулами військовими з коротким тлумаченням». Судешник 1550 р.

Лекція 18.

Держава і право Російської імперії другої половини ХІХ – початку ХХ ст. (2 год.)

Загальна характеристика буржуазних реформ 60-х – 70-х рр. Підготовка і проведення селянської реформи 1861 р. Зміни в соціальному устрої.

Державний лад. Запровадження місцевого та земського самоврядування (земська та міська реформи), його демократичний зміст.

Судова реформа. Система судових органів.

Контрреформи 80-90-х рр. Запровадження інституту земських дільничих начальників. Положення про губернські та повітові земські установи 1890 р. Міське положення 1892 р.

Розвиток права. Цивільне право. Кримінальне право. Судовий процес.

Аграрне законодавство Столипіна.

Зміни в державному ладі. Маніфест від 17 жовтня 1905 р. Зародження парламентаризму.

Основні закони 1905 р. Царська влада. Державна дума та Державна рада, їх взаємодія.

Державний переворот 3 червня 1907 р. Режим виключного становища і надзвичайної охорони. Посилення поліції. Охоронні відділення.

Основні поняття теми: буржуазні реформи, земське самоврядування, Тюрешне право, Аграрне законодавство, контрреформи, маніфест, криза царизму.

Семінар 7. Словянське право. Держава і право Російської імперії другої половини ХІХ – початку ХХ ст..

Лекція 19.

Формування основ радянського права в 20-30рр. (2 год.)

Повалення Тимчасового уряду. Створення Ради Народних Комісарів.

Розпуск Установчих зборів. Створення радянського державного апарату. «Декларація прав трудящого і експлуатованого народу».

Встановлення радянської влади на місцях. Розгром опозиційних партій і оформлення однопартійної системи.

Державне будівництво. «Декларація прав народів Росії». Утворення Російської Федерації.

Розробка, прийняття та загальна характеристика Конституції РСФРР 1918 року.

Виникнення основ радянського права. Цивільне право. Державна та кооперативна власність. Муніципалізація житлового фонду. Формування права особистої власності громадян.

Формування принципів радянського сімейного права. Перший кодекс РРФСР. Соціальне законодавство.

Формування основ кримінального права, основних принципів судочинства. Декрет про червоний терор.

Громадянська війна та її вплив на перебудову більшовицького державного апарату. Політика воєнного комунізму.

Згортання цивільно-правових і розширення воєнно-адміністративних методів керівництва економікою. ВРНГ і створення централізованої системи управління.

Розвиток права. Початок кодифікації радянського законодавства. Сімейне, трудове, земельне право. Кримінальне право.

Розвиток федеративних взаємовідносин радянських республік. Розробка і прийняття першої Конституції СРСР 1924 р. Створення органів державної влади і управління.

Судова система. Організація прокуратури. Утворення адвокатури. Кодифікаційна робота та формування системи нового законодавства. Кодифікація 20-х років. Утвердження командно-адміністративної системи управління.

Основні поняття теми: Тимчасовий уряд, Всеросійський з'їзд Рад, Рада Народних Комісарів, «Декларація прав трудящого і експлуатованого народу», однопартійна система, «Декларація прав народів Росії», Конституції РСФРР 1918 року, державна та кооперативна власність, муніципалізація житлового фонду, Декрет про червоний терор, політика воєнного комунізму, федеративний устрій РСФРР, Закавказька Радянська Федеративна Республіка, нормативно-правові акти, перша Конституція СРСР 1924 р. , судова система, прокуратура, адвокатура.

Лекція 20.

Основні зміни держави і права в роки Великої Вітчизняної війни (2 год.)

Розвиток радянського права в 30-ті рр.

Конституція СРСР 1936 р.

Перебудова органів державної влади і управління.

Надзвичайне законодавство. Обмеження громадських прав.

Радянсько-німецькі договори 1939 р. та їх наслідки.

Зміни кордонів СРСР.

Велика Вітчизняна війна і перебудова державного апарату.

Особливості розвитку права в роки війни.

Кінець другої світової війни.

Основні поняття теми: фашизм, воєнний стан, воєнні трибунали, Пакт Ріббентропа – Молотова, військове законодавство, колабораціонізм, Союзні народні комісаріати, союзне громадянство, дисципліна праці, соціалістична власність.

Лекція 21.

Повоєнний розвиток СРСР. Розпад СРСР. (2 год.)

Реорганізація правоохоронних органів в 50-60-ті рр. Початок реабілітації незаконно репресованих. Ліквідація позасудових органів.

Зміни в судовій системі. Основи судового устрою СРСР (1958 р.).

Розбіжності між Конституцією, законами та реальною практикою партійного і державного життя. Викривлення в національно-державному будівництві.

Основні напрямки в розвитку права в післявоєнний період.

Кодифікація законодавства. Прийняття основ законодавства СРСР і союзних республік в галузях кримінального, трудового, шлюбно-сімейного, земельного та ін. права. Конституція СРСР 1977 року.

Зміни в державному ладі СРСР в роки “перебудови”. Спроба підготовки та затвердження нового союзного договору. Децентралізаційні тенденції в національно-державному будівництві. Серпневий путч 1991 року.

Основні поняття теми: реабілітація, Хрущовська відлига, міністерства, відомства, перебудова, кооперативи, ринкові відносини, Серпневий заколот.

Семінар 8. Формування основ радянського права. Повоєнний розвиток СРСР. Розпад СРСР. (2 год.)

Модуль 5.

Розвиток держави і права країн світу в ХХ ст.

Лекція 22.

Держава та право Німеччини, Італії та Японії новітнього періоду (2 год.)

Причини буржуазно-демократичної революції 1918 р. у Німеччині. Утворення Веймарської республіки. Веймарська конституція 1919 р. Кризові явища у соціально-економічній та владній сфері у кінці 20-х – на початку 30-х рр. Причини приходу до влади німецького фашизму. Державний та суспільний лад фашистської Німеччини. Законодавство фашистської Німеччини. Утворення ФРН і НДР. Конституція ФРН 1949 р. Державний лад ФРН у другій половині ХХ ст. Соціальна структура суспільства. Соціальне законодавство ФРН. Об'єднання Німеччини у 1990 р. Основні напрями державно-правового розвитку Німеччини у кінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Крах фашистської держави у Німеччині.

Утворення ФРН та її Конституція 1949 р.

Утворення єдиної німецької держави у 1990 р.

Німецький націонал - соціалізм.

Встановлення та законодавче оформлення фашистської диктатури в Італії. Корпоративна держава в Італії.

Японський мілітаризм – східна різновидність фашизму.

Криза і крах фашизму в Італії.

Проголошення республіки. Конституція 1947 року.

Післявоєнний розвиток Японії. Конституція 1947 р.

Основні зміни в праві провідних світових держав.

Основні поняття теми: ліберально – демократична парламентська монархія, демократизація основ трудового і соціального законодавства, Загальнонаціональне повстання, референдум про політичний устрій, конституція другого покоління, фашизм, тоталітарна диктатура, гітлерюгенд, трудовий фронт, унітарна система устрою, військово - поліцейське свавілля, корпоративна держава, Асоціація допомоги трону, військова диктатура, Федеративна Республіка Німеччини, бундесрат, бундестаг, Східна Німеччина, канцлер, Федеративний конституційний суд.

Семінар 9. Держава та право Німеччини, Італії та Японії новітнього періоду (2 год.)

Лекція 23.

Держава та право США новітнього періоду (2 год.)

Посилення президентської влади в США.

Централізація державного апарату.

«Новий курс» Ф. Рузвельта.

Розвиток карального апарату.

Поправки до Конституції США.

Основні поняття теми: Новий курс, економічна криза, товарно-кредитна корпорація, державні кредити, федеральна система банків, легалізація профспілок.

Лекція 24.

Держава та право Англії новітнього періоду (2 год.)

Особливості державного розвитку Англії у міжвоєнний період. Вестмінстерський статут 1931 р. Зміни в апараті державного управління та у соціальній структурі Англії на протязі другої половини ХХ ст. Характерні риси англійської парламентської демократії. Джерела та основні риси права Англії. Соціальне законодавство. Основні напрями державно-правового розвитку Англії у кінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Основні поняття теми: Вестмінстерський статут 1931 р, парламентська демократія, соціальне законодавство.

Лекція 25.

Держава та право Франції новітнього періоду (2 год.)

Державний лад Третьої республіки у міжвоєнний період. Конституція 1946 р. Державний лад Четвертої республіки. Причини її ліквідації і прийняття Конституції 1958 р. Державний устрій П'ятої республіки. Зростання соціального напруження в 60-х роках. Зміни у соціальній структурі Франції. Французька правова система у другій половині ХХ ст. Основні напрями державно-правового розвитку Франції у кінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Основні поняття теми: соціальне напруження, Конституція 1946 р., Конституція 1958р.

Семінар 10. Держава та право Англії та США новітнього періоду (2 год.) (2 год.)

Проголошення республіки. Конституція 1947 року.

Післявоєнний розвиток Японії. Конституція 1947 р.

Основні зміни в праві провідних світових держав.

Основні поняття теми: ліберально – демократична парламентська монархія, демократизація основ трудового і соціального законодавства, Загальнонаціональне повстання, референдум про політичний устрій, конституція другого покоління, фашизм, тоталітарна диктатура, гітлерюгенд, трудовий фронт, унітарна система устрою, військово - поліцейське свавілля, корпоративна держава, Асоціація допомоги трону, військова диктатура, Федеративна Республіка Німеччини, бундесрат, бундестаг, Східна Німеччина, канцлер, Федеративний конституційний суд.

Семінар 9. Держава та право Німеччини, Італії та Японії новітнього періоду (2 год.)

Лекція 23.

Держава та право США новітнього періоду (2 год.)

Посилення президентської влади в США.

Централізація державного апарату.

«Новий курс» Ф. Рузвельта.

Розвиток карального апарату.

Поправки до Конституції США.

Основні поняття теми: Новий курс, економічна криза, товарно-кредитна корпорація, державні кредити, федеральна система банків, легалізація профспілок.

Лекція 24.

Держава та право Англії новітнього періоду (2 год.)

Особливості державного розвитку Англії у міжвоєнний період. Вестмінстерський статут 1931 р. Зміни в апараті державного управління та у соціальній структурі Англії на протязі другої половини ХХ ст. Характерні риси англійської парламентської демократії. Джерела та основні риси права Англії. Соціальне законодавство. Основні напрями державно-правового розвитку Англії у кінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Основні поняття теми: Вестмінстерський статут 1931 р, парламентська демократія, соціальне законодавство.

Лекція 25.

Держава та право Франції новітнього періоду (2 год.)

Державний лад Третьої республіки у міжвоєнний період. Конституція 1946 р. Державний лад Четвертої республіки. Причини її ліквідації і прийняття Конституції 1958 р. Державний устрій П'ятої республіки. Зростання соціального напруження в 60-х роках. Зміни у соціальній структурі Франції. Французька правова система у другій половині ХХ ст. Основні напрями державно-правового розвитку Франції у кінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Основні поняття теми: соціальне напруження, Конституція 1946 р., Конституція 1958р.

Семінар 10. Держава та право Англії та США новітнього періоду (2 год.) (2 год.)

Навчально-методична карта дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн»

Разом: 180 год., лекції – 50 год., семінарські заняття – 20 год., індивідуальна робота – 20 год., самостійна робота – 80 год., підсумковий контроль – 10 год.

Модуль	Модуль 1.						Модуль 2.						Модуль 3.																			
Назва модуля	Форми та право стародавніх держав						Феодалні держави і право						Виникнення та розвиток буржуазної держави і права																			
Лекції																																
Дати																																
Теми лекцій	Загальна характеристика курсу «Історія держави і права зарубіжних країн»		Загальна характеристика розвитку держави і права Стародавнього світу. Єгипет та Вавилон		Держава і право Стародавньої Індії		Держава і право Стародавньої Греції		Держава і право Стародавнього Риму		Держава та право Візантійської імперії		Загальна характеристика держави і права феодалного періоду. Держава і право франків		Держава і право Франції періоду Середньовіччя		Держава і право Англії та Німеччини періоду Середньовіччя		Держава і право Арабського Халіфату		Японське середньовічне право		Загальна характеристика держави і права буржуазного періоду		Держава і право Англії нового періоду		Держава і право США нового періоду		Держава і право Франції нового періоду		Держава і право Німеччини та Японії нового періоду	
Теми семінарських занять	Семінар 1. Загальна характеристика курсу «Історія держави і права зарубіжних країн». Загальна характеристика розвитку держави і права Стародавнього світу. Держава і право Стародавнього Єгипту та Вавилону (2 год.)						Семінар 2. Держава і право Стародавньої Індії та Китаю. Держава і право Стародавньої Греції та Риму (2 год.)						Семінар 3. Загальна характеристика держави і права феодалного періоду. Держава і право франків. Держава і право Франції, Англії та Німеччини періоду Середньовіччя (2 год.)				Семінар 4. Держава і право арабського Халіфату та Японії (2 год.)				Семінар 5. Загальна характеристика держави і права буржуазного періоду		Держава і право Англії нового періоду. Держава і право США нового періоду (2 год.)				Семінар 6. Держава і право Франції, Німеччина та Японії нового періоду (2 год.)					
Самост. робота	Табл. 6						Табл. 6						Табл. 6																			
ІНДЗ							Табл. 7																									
Поточний контроль																																
Підсумковий контроль							МКР						МКР																			
Підсумковий контроль							Залік																									

Модуль	Модуль 4.						Модуль 5.			
Назва модуля	Держава і право слов'янських народів, Росії, СРСР						Розвиток держави і права країн світу в XX ст.			
Лекції										
Дати										
Теми лекцій	Становлення права слов'янських народів	Держава і право Московії періоду Середньовіччя	Держава і право Російської імперії другої половини XIX – початку XX ст.	Формування основ радянського права в 20-30 рр.	Основні зміни держави і права в роки Великої Вітчизняної війни	Повоєнний розвиток СРСР. Розпад СРСР	Держава та право Німеччини, та Японії новітнього періоду	Держава та право США новітнього періоду	Держава та право Англії новітнього періоду	Держава та право Франції новітнього періоду
Теми семінарських занять			Семінар 7. Слов'янське право. Держава і право Російської імперії другої половини XIX – початку XX ст. (2 год.)			Семінар 8. Формування основ радянського права. Повоєнний розвиток СРСР. Розпад СРСР (2 год.)	Семінар 9. Держава та право Німеччини, Італії та Японії новітнього періоду (2 год.)			Семінар 10. Держава та право Англії та США новітнього періоду (2 год.)
Самост. робота	Табл. 6						Табл. 6			
ІНДЗ	Табл. 7									
Поточний контроль						МКР				МКР
Підсумковий контроль	Залік									

V. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Модуль 1. Форми та право стародавніх держав

Семінар 1.

Тема: *Загальна характеристика розвитку держави і права Стародавнього Єгипту та Вавилону. (2 год.)*

План заняття:

1. Предмет і методи вивчення курсу історії держави і права зарубіжних країн, його місце в системі юридичних наук.
2. Завдання, періодизація та джерела курсу.
3. Виникнення держави і права у Стародавньому Вавилоні. Загальна характеристика законів царя Хаммурапі.
4. Суспільний і державний лад Вавилону у період правління Хаммурапі.
5. Цивільне право:
 - ✓ право власності;
 - ✓ право купівлі-продажу;
 - ✓ право найму, позики, оренди.
6. Шлюбно-сімейне право.
7. Характеристика держави і права Стародавнього Єгипту.
8. Вплив релігії на формування держави.

Рекомендована література:

1. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2005.
2. Бостан Л.М. Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн – К., 2004
3. Історія держави і права зарубіжних країн/Хома Н.М. Львів, 2002
4. Макарчик В.С. Історія стародавнього світу. - К.: Атака, 2001.
5. Історія держави і права зарубіжних країн : правові джерела навч. посіб. / Упорядник Г.І. Трофанчук. – К. : Юрінком Інтер, 2008. - С- 9-18.

Додаткова література:

1. Воробйов-Десятовський В.С. Нариси історії Стародавнього Сходу.- К.: Радянс. шк., 1957.
2. Керам К. Боги. Гробниці. Ученые.-М.: Иностран. лит., 1960.

Семінар 2.

Тема: *Держава і право Стародавніх Індії, Китаю, Стародавньої Греції та Риму. (2 год.)*

План заняття:

1. Суспільний лад Стародавньої Індії.
2. Риси права Стародавньої Індії та Китаю
3. Державний та суспільний лад Стародавнього Китаю.
4. Основні риси права Стародавніх Афіні і Спарти.
5. Реформи Солона і Клісфена, їх роль в становленні демократичної республіки в Афінах.
6. Римська рабовласницька республіка і Римська імперія - відмінності і спільні риси.
7. Реформи Сервія Туллія.
8. Римське право класичного та посткласичного періодів.

Рекомендована література:

1. Історія держави і права зарубіжних країн : правові джерела навч. посіб. / Упорядник Г.І. Трофанчук. – К. : Юрінком Інтер, 2008.
2. Шишова И.А. Раннее законодательство и становление рабства в античной Греции. – Л., 1991.
3. Сергеев В.С. История Древней Греции /В.С. Сергеев; под общ. ред. Э.Д.Фролова. – СПб., 2002.
4. Бостан Л.М. Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн – К., 2004
Макарчук В.С. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2001.
5. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – Харків, 2003.
6. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2005.
7. Зюбанов О.Н., Попов В.М. Далекое прошлое Рима и Афин: правовые основы глубинной старины. – Воронеж, 2000.

Модуль 2.

Феодальні держави і право

Семінар 3.

***Тема: Характеристика держави і права часів феодального та періоду Середньовіччя
(2 год.)***

План заняття:

1. Суспільний і державний лад франків.
2. Джерела права у Франків. «Салічна правда»
3. Феодальна держава франків, її розвиток в IX-XII ст. Реформи Людовика IX.
4. Державний устрій Франції. Генеральні штати та Паризький парламент.
5. Джерела та характерні риси права середньовічної Франції.
6. Велика Хартія Вольностей 1215 р., її зміст та оцінка.
7. Станово-представницька монархія у Англії.
8. Встановлення князівського абсолютизму в Німеччині, його причини і наслідки.
9. Характеристика основних джерел та інститутів права: Саксонське та Швабське зеркала. Золота булла 1356р. Магдебурзьке право.

Рекомендована література:

1. Історія держави і права зарубіжних країн – учбовий посібник /Укл. Орленко В.І., Орленко В.В. – Київ, 2007
2. Історія держави і права зарубіжних країн /Укл. Бостан Л.М., Бостан С.К. – Київ, 2004;
3. Історія держави і права зарубіжних країн/Хома Н.М. Львів, 2002
4. Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2001. - с.77-93
5. Історія держави і права зарубіжних країн (Середні віки). За редакцією Б.Й. Тищика – Львів, 2006

Додаткова література:

1. Каролина /Отв. ред. С.З.Зиманов. Алма-Ата, 1967.С.3-152.
2. Саксонское зеркало /Отв. ред. В.М. Корецкий.-М.:Наука, 1955.С.3-269.

Семінар 4.

Тема: Держава і право Арабського Халіфату та Японії. (2 год.)

План заняття:

1. Походження і розвиток Арабського Халіфату.
2. Суспільний і державний устрій та управління Арабського Халіфату.
3. Система мусульманського права.
4. Формування японської державності
5. Виникнення і розвиток Держави та права Японії.
6. Суспільний лад середньовічної Японії.
7. Джерела права Середньовічної Японії
8. Адміністративне та кримінальне право середньовічної Японії.

Рекомендована література

1. Історія держави і права зарубіжних країн – учбовий посібник /Укл. Орленко В.І., Орленко В.В. – Київ, 2007
2. Історія держави і права зарубіжних країн /Укл. Бостан Л.М., Бостан С.К. – Київ, 2004;
3. Історія держави і права зарубіжних країн/Хома Н.М. Львів, 2002
4. Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2001.
5. Коран.
6. Лубський В.І., Борис В.Д. Мусульманське право. – К., 1997.

Модуль 3.

Виникнення та розвиток буржуазної держави і права

Семінар 5.

Тема: Загальна характеристика держави і права країн Європи та США буржуазного періоду. (2 год.)

План заняття:

1. Передумови, головні етапи розвитку і особливості англійської буржуазної революції середини XVII ст.
2. Головні законодавчі акти, спрямовані на ліквідацію монархічного ладу і встановлення Республіки. "Інструмент управління".
3. Habeas Corpus Act.
4. Джерела та основні риси права Англії періоду буржуазної революції XVII ст.
5. Протекторат Кромвеля
6. Причини війни за незалежність американських колоній та її наслідки.
7. "Декларація незалежності" 1776 р. "Статті конфедерації" 1781 р.
8. Основні риси Конституції США 1787 р.
9. Доктрина Монро
10. Загальна характеристика американської правової системи.

Рекомендована література:

1. Макаруч В.С. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2001.
2. Мишин А.А., Языков Е.Ф. Конституция США: история и современность. – М., 1988.
3. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – Харків, 2003.
4. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2005.
5. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – Харків, 2005.
6. Історія Сполучених Штатів: нарис / Гол. ред. Говард Синкотта. - К.: Діалог інтернашнл, 1999.

Семінар 6.

Тема: Держава і право Франції, Німеччини, Японії нового періоду (2 год.)

План заняття:

1. Основні положення французької Конституції 1791 р.
2. Якобінська диктатура. Конституція 1793 р.
3. Переворот 9 термідора 1794 р. Конституція 1795 р. та її суть.
4. Характеристика цивільного і кримінального права Франції періоду революції.
5. Особливості розвитку Німеччини у першій половині XIX ст.
6. Північнонімецький союз. Утворення імперії.
7. Німецька Конституція 1871 р.
8. Державний лад Німеччини у кінці XIX – на початку XX ст.
9. Джерела та основні риси права Німеччини нового періоду.
10. Правовий статус сьогунату у період «закритої Японії».
11. Військові реформи Мейдзи.

- 12.Рецепція європейського права в Японії
- 13.Особливості формування японського права.

Рекомендована література:

1. Історія держави і права зарубіжних країн /Укл. Бостан Л.М., Бостан С.К. – Київ, 2004;
2. Історія держави і права зарубіжних країн – учбовий посібник /Укл. Орленко В.І., Орленко В.В. – Київ, 2007
3. Історія держави і права зарубіжних країн/Хома Н.М. Історія держави і права зарубіжних країн Львів, 2002
4. Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2001.
5. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2005.

Модуль 4.

Держава і право слов'янських народів, Росії, СРСР.

Семінар 7.

Тема: Слов'янське право. Держава і право Російської імперії другої половини XIX – початку XX ст..

План заняття:

1. Загальна характеристика правових традицій слов'янських народів:
 - Поляки;
 - Чехи;
 - Сербі.
2. Джерела права слов'янських народів.
3. Формування Московської Держави. Утворення абсолютної монархії.
4. Буржуазні реформи в Росії. Контрреформи. Причина та наслідки.
5. Розвиток галузей права в Росії.
6. Судова реформа Російської імперії. Система судових органів.
7. Джерела права Російської імперії:
 - Соборне уложеніє
 - Жалувані грамоти
 - Маніфест 17 жовтня 1905
8. Аграрне законодавство Столипіна.
9. Міське положення 1892 р.

Семінар 8.

Тема: *Формування основ радянського права. Повоєнний розвиток СРСР. Розпад СРСР. (2 год.)*

План заняття:

1. Утвердження більшовицького режиму.
2. Розробка, прийняття та загальна характеристика Конституції РСФРР 1918р.
3. Створення радянського соціалістичного права:
 - цивільне право;
 - земельне право;
 - шлюбно-сімейне.
4. Перебудова державного апарату в роки Другої світової війни.
5. Особливості розвитку права в роки війни.
6. Зміни в радянському праві в післявоєнний період.
7. Конституція СРСР 1977 р. Характеристика основних положень.
8. Розвиток права. Кодифікація радянського законодавства.

Рекомендована література

1. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. –Т1-2 – К.: ІнЮре 1998;
2. Історія держави і права зарубіжних країн /Укл. Бостан Л.М., Бостан С.К. – Київ, 2004;
3. Історія держави і права зарубіжних країн – учбовий посібник /Укл. Орленко В.І., Орленко В.В. – Київ, 2007
4. История государства и права СРСР. В 2-х частях. – М.: Юрид. лит-ра, 1980; 1988.
5. История советского государства и права. В 3-х кн. (1917-1945 гг.). – М.: Наука, 1968; 1985.
6. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права зарубежных стран. Москва, 1996.
7. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. - Київ, "Вища школа", 1994 р.
8. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. Київ, "Вентурі" 1994р.

Модуль 5.

Розвиток держави і права країн світу в ХХ ст.

Семінар 9.

Тема: *Держава та право Німеччини, Італії та Японії новітнього періоду (2 год.)*

План заняття:

1. Основні зміни в праві провідних світових держав.
2. Знищення інститутів буржуазної демократії Німеччини та перехід до фашистської диктатури.

3. Особливості соціального законодавства ФРН.
4. Причини та наслідки об'єднання Німеччини у 1990 р.
5. Юридичне закріплення механізму фашистської диктатури у Італії.
6. Післявоєнні реформи в Японії. Конституція Японії 1947 р.
7. Конституція Італії 1948р.
8. Порівняльний аналіз законотворчості та державного ладу у постфашистський період в Японії та Італії.

Рекомендована література:

1. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. –Т1-2 – К.:ІнЮре 1998;
2. Історія держави і права зарубіжних країн /Укл. Бостан Л.М., Бостан С.К. – Київ, 2004;
3. Історія держави і права зарубіжних країн – учбовий посібник /Укл. Орленко В.І., Орленко В.В. – Київ, 2007
4. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права зарубежных стран. Москва, 1996.
5. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. - Київ, "Вища школа", 1994 р.
6. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. Київ, "Вентурі" 1994р.
7. История государства и права зарубежных стран. Словарь-справочник /Под ред. М. И. Сизикова/. – М.: Юрид. ли-ра, 1997.
8. Корнев С. А. История государства зарубежных стран. В 2-х частях. Консп. лекций. – СПб., 1999.
9. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2005.

Семінар 10.

Тема: Держава та право Англії й Франції новітнього періоду (2 год.)

План заняття:

1. Характеристика Конституції Франції 1946 р.
2. Державний устрій П'ятої республіки.
3. Основні напрями державно-правового розвитку Франції у кінці ХХ – на початку ХХІ ст.
4. Особливості державного розвитку Англії у міжвоєнний період.
5. Вестмінстерський статут 1931 р.
6. Характерні риси англійської парламентської демократії.
7. Джерела та основні риси права Англії.
8. Основні напрями державно-правового розвитку Англії у кінці ХХ-початку ХХІ.
9. Криза «Чорного вівторку» в США.
10. Основні закони прийняті під час правління Ф.Рузвельта.
11. Основні зміни в державно-правовому розвитку США наприкінці ХХ-початку ХХІ ст.

Рекомендована література:

1. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2005.
2. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – Харків, 2003.
3. Макарчук В.С. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2001.
4. Історія держави і права зарубіжних країн – учбовий посібник /Укл. Орленко В.І., Орленко В.В. – Київ, 2007
5. Історія держави і права зарубіжних країн /Укл. Бостан Л.М., Бостан С.К. – Київ, 2004;

VI. Завдання для самостійної роботи

Модуль 1. Форми та право стародавніх держав (14 год.)

1. Виникнення та загальні закономірності становлення і розвитку рабовласницької держави і права. (4 год)
2. Загальна характеристика розвитку держави і права Стародавнього світу.
Держава і право Стародавнього Єгипту та Вавілону (4 год)
3. Держава і право Стародавньої Індії та Китаю. Закони Ману. (4 год)
4. Закони 12 таблиць. Реформи Лікурга (4 год)

Модуль 2. Феодальні держави і право (14 год.)

1. Сімейне право, оформлення спадщини в середньовічній Англії, (4 год)
2. Сімейне право, оформлення спадщини, судова система Франції, та Німеччини періоду Середньовіччя. (4 год)
3. Система діванів та сфера їх відповідальності в Арабському Халіфаті (4 год)
4. Японське середньовічне право. (4 год)

Модуль 3. Виникнення та розвиток буржуазної держави і права (16 год.)

1. Загальна характеристика держави і права буржуазного періоду Держава і право Англії нового періоду (4 год)
2. Утворення США. Скасування рабства. Конституція 1787 р. (4 год)
3. Зміни в системі права Франції нового періоду (4 год)
4. Держава і право Німеччини нового періоду. Конституція Японії 1889р. (4 год)

Модуль 4. Держава і право словянських народів, Росії, СРСР. (16 год.)

1. Формування основ радянського права (4 год)
2. Збірники законів словянських народів. (4 год)
3. Основні зміни держави і права в роки Великої Вітчизняної війни. (4 год)
4. Повоєнний розвиток правової ситеми в СРСР. (4 год)

Модуль 5. Розвиток держави і права країн світу в ХХ ст. (16 год.)

1. Соціальний захист населення в Німеччині, Італії та Японії новітнього періоду. (4 год)
2. Держава та право США новітнього періоду. Конституційні поправки. (4 год)
3. Держава та право Англії новітнього періоду. Виборче законодавство. (4 год)
4. Порівняння конституції 4 та 5 республіки у Франції. (4 год)

Карта самостійної роботи студента

Змістовний модуль та теми курсу	Академічний контроль	Терміни виконання
<i>Модуль 1. Форми та право стародавніх держав</i>		
Загальна характеристика курсу «Історія держави і права зарубіжних країн» (2 год)	Семінарське заняття, модульний контроль, тестування, індивідуальне заняття. екзамен	I-IV
Загальна характеристика розвитку держави і права Стародавнього світу. Держава і право Стародавнього Єгипту та Вавілону (2 год)	Семінарське заняття, модульний контроль, тестування, індивідуальне заняття. екзамен	
Держава і право Стародавньої Індії та Китаю (4 год)	Семінарське заняття, модульний контроль, тестування, індивідуальне заняття. екзамен	
Держава і право Стародавньої Греції та Риму (4 год)	Семінарське заняття, модульний контроль, тестування, індивідуальне заняття. екзамен	
<i>Модуль 2. Феодальні держави і право</i>		
Загальна характеристика держави і права феодального періоду. Держава і право франків (2 год)	Семінарське заняття, тестування, індивідуальне заняття, екзамен	V-VIII
Держава і право Франції, Англії та Німеччини періоду Середньовіччя (4 год)	Семінарське заняття, тестування, індивідуальне заняття, екзамен	
Держава і право Арабського Халіфату (4 год)	Семінарське заняття, тестування, індивідуальне заняття, екзамен	
Держава і право Московії періоду Середньовіччя (4 год)	Семінарське заняття, тестування, індивідуальне заняття, екзамен	
<i>Модуль 3. Виникнення та розвиток буржуазної держави і права</i>		
Загальна характеристика держави і права буржуазного періоду Держава і право Англії нового періоду (4 год)	Семінарське заняття, модульний контроль, тестування, індивідуальне заняття, екзамен	IX-XII
Держава і право США нового періоду (4 год)	Семінарське заняття, модульний контроль, тестування, індивідуальне заняття, екзамен	
Держава і право Франції нового періоду (4 год)	Семінарське заняття, модульний контроль, тестування, індивідуальне заняття, екзамен	
Держава і право Німеччини та Японії нового періоду (4 год)	Семінарське заняття, модульний контроль, тестування, індивідуальне заняття, екзамен	
Держава і право Російської імперії другої половини XIX – початку XX ст. (4 год)	Семінарське заняття, модульний контроль, тестування, індивідуальне	

	заняття, екзамен	
<i>Модуль 5. Держава і право СРСР</i>		
Жовтнева революція 1917 р. та утворення радянської держави і права в Росії. Формування основ радянського права (4 год)	Семінарське заняття, модульний контроль, тестування, індивідуальне заняття, екзамен	XIII-XVI
Основні зміни держави і права в роки Великої Вітчизняної війни (2 год)	Семінарське заняття, модульний контроль, тестування, індивідуальне заняття, екзамен	
Повоєнний розвиток СРСР. Розпад СРСР. (4 год)	Семінарське заняття, модульний контроль, тестування, індивідуальне заняття, екзамен	
<i>Модуль 5. Розвиток держави і права країн світу в XX ст.</i>		
Держава та право Німеччини, Італії та Японії новітнього періоду (4 год)	Семінарське заняття, модульний контроль, тестування, індивідуальне заняття, екзамен	XVII-XIX
Держава та право США новітнього періоду (4 год)	Семінарське заняття, модульний контроль, тестування, індивідуальне заняття, екзамен	
Держава та право Англії новітнього періоду (4 год)	Семінарське заняття, модульний контроль, тестування, індивідуальне заняття, екзамен	
Держава та право Франції новітнього періоду (4 год)	Семінарське заняття, модульний контроль, тестування, індивідуальне заняття, екзамен	
Разом 72 години		

VII. ІНДИВІДУАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА (навчальний проект)

Індивідуальна навчально-дослідна робота є видом позааудиторної індивідуальної діяльності студента, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни. Завершується виконання студентами ІНЗД прилюдним захистом навчального проекту.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу «Історія держави і права зарубіжних країн» – це вид науково-дослідної роботи студента, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень його навчальної компетентності.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних, семінарських, практичних занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Види ІНДЗ, вимоги до них та оцінювання:

- ✓ конспект із теми (модуля) за заданим планом;
- ✓ конспект із теми (модуля) за планом, який студент розробив самостійно;
- ✓ схеми, таблиці або опорний конспект теми, розроблений самостійно;
- ✓ анотація прочитаної додаткової літератури з курсу, бібліографічний опис, історико-педагогічні розвідки;
- ✓ повідомлення з теми у вигляді есе або презентації PowerPoint;
- ✓ історико-біографічні дослідження у вигляді есе або презентації PowerPoint;
- ✓ науково-педагогічне дослідження у вигляді реферату (охоплює весь зміст навчального курсу).

Орієнтовна структура ІНДЗ – науково-педагогічного дослідження у вигляді реферату: вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел. Критерії оцінювання та шкалу оцінювання подано відповідно у табл. 7.1 і 7.2.

Таблиця 7.1

Критерії оцінювання ІНДЗ

(науково-педагогічного дослідження у вигляді есе, реферату або творчої роботи)

Критерії оцінювання роботи№ п/п	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1. Обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань та визначення методів дослідження	3
2. Складання плану реферату	3
3. Критичний аналіз суті та змісту першоджерел. Виклад фактів, ідей, результатів досліджень в логічній послідовності. Аналіз	15

сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання.	
4. Дотримання правил реферуванням наукових публікацій	3
5. Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження	3
6. Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел)	3
Разом	30 балів

Критерії оцінювання ІНДЗ
(науково-педагогічного дослідження у вигляді презентації PowerPoint)

Критерії оцінювання роботи№ п/п	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1. Формулювання мети, завдань та визначення методів дослідження	5
2. Наявність плану викладення матеріалу	3
3. Виклад фактів, ідей, результатів досліджень в логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання.	10
4. Охайність, продуманість, логічність і послідовність побудови презентації, наявність ілюстративного матеріалу	5
5. Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження	4
6. Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний слайд, план, вступ, основна частина, висновки, список використаних джерел)	3
Разом	30 балів

Таблиця 7.2

Шкала оцінювання ІНДЗ

Рівень виконання	Кількість балів, що відповідає рівню	Оцінка за традиційною системою
Високий	30-24	Відмінно
Достатній	23-15	Добре
Середній	14-7	Задовільно
Низький	6-0	Незадовільно

Оцінка з ІНДЗ є обов'язковим балом, який враховується при підсумковому оцінюванні навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн».

Студент може набрати максимальну кількість балів за ІНДЗ – 30 балів.

Орієнтовна тематика ІНДЗ з навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн»

1. Французька школа права ХХ ст.
2. Розвиток історико-правових досліджень в університетах Західної Європи.
3. Західна традиція права. Поняття та загальна характеристика.
4. Східна традиція права. Поняття та загальна характеристика.
5. Договір Аменхотепа з хетами
6. Реформи Ехнатона
7. Державний лад Асирії.
8. Державний лад Перської імперії
9. Право Перської імперії
10. Державний та суспільний лад Мохенджо – Даро та Хараппи.
11. Військове право Стародавньої Індії
12. Законодавчий процес Стародавніх Афін.
13. Правовий статус жінки в Стародавніх Афінах.
14. Причини та наслідки політичної кризи у Спарті.
15. Розвиток держави і права в Мінойській державі
16. Розвиток держави і права в Мікенській державі
17. Державний та суспільний лад імперії Олександра Македонського.
18. Розвиток джерел римського права:
 - а) джерела права найдавнішого періоду;
 - б) джерела права в класичний період, акти імператорської влади.
19. Зобов'язальне право Риму в класичний період.
20. Кримінальне право Римської Республіки.
21. Сімейне право Стародавнього Риму
22. Військова реформа Карла Мартелла, її наслідки.
23. Вплив християнської церкви на правову систему франкської держави.
24. Кримінальний процес у франків.
25. Судова система феодальної Англії. Інститут присяжних.
26. Імперський Сейм, камеральний суд в феодальній Німеччині
27. Причини та наслідки „славетної революції” 1689 р. в Англії.
28. Зміни у соціальній структурі англійського суспільства в ХІХ ст.
29. Характеристика Білля про права 1689 р.
30. Фабричне законодавство Англії.
31. Виникнення Ку-клукс-клану, суду Лінча.
32. “Чорні кодекси”.
33. Державний лад Реставрації монархії
34. Зміни в державному ладі за правління Наполеона ІІІ
35. Судова система Паризької комуни.
36. Органи державної влади Франції у період Третьої республіки.
37. Вплив Кодифікації Юстиніана на Цивільний кодекс французів.

38. Правовий статус сьогуна у період «закритої Японії».
39. Військові реформи Мейдзи.
40. Рецепція європейського права в Японії
41. Особливості формування японського права.
42. Політика сегрегації. Причини проведення, зміст та наслідки.
43. Зміни у соціальній структурі США на протязі другої половини ХХ ст.
44. Співвідношення федеральних законів та законів штатів.
45. Трудове право США.

VIII. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Теорія держави і права» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. IV), де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 8.1, табл. 8.2.

Таблиця 8.1

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

вид роботи	максимальна кількість балів за один вид роботи
1. Відвідування лекцій	1
2. Відвідування семінарів (практичних)	1
3. Виконання завдання для самостійної роботи	5
4. Робота на семінарському занятті (доповідь, виступ, повідомлення, участь в дискусії)	10
5. Індивідуальне дослідне завдання (ІНДЗ)	30
6. Опрацювання фахових джерел	10
7. Написання реферату	15
8. Виконання модульної контрольної роботи	30
9. Виконання тестового контролю (експрес-контролю)	10
10. Творча робота, есе	20

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

➤ **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, доповідь, повідомлення, дискусія.

➤ **Методи письмового контролю:** модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, звіт, реферат, есе.

- **Комп'ютерного контролю:** тестові програми.
- **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Таблиця 8.2

Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейські оцінки ECTS

Підсумкова кількість балів (max – 100)	Оцінка за 4-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
1 – 34	«незадовільно» (з обов'язковим повторним курсом)	F
35 – 59	«незадовільно» (з можливістю повторного складання)	FX
60 – 74	«задовільно»	ED
75 – 89	«добре»	CB
90 – 100	«відмінно»	A

Загальні критерії оцінювання успішності студентів, які отримали за 4-бальною шкалою оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», подано у табл. 8.3.

Таблиця 8.3

Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Незадовільно. Студент відтворює менше половини навчального матеріалу навчального матеріалу, здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача; за допомогою викладача виконує елементарні завдання; може дати відповідь з кількох простих речень: здатен усно відтворити окремі частини теми; має фрагментарні уявлення про роботу з джерелами, відсутні сформовані уміння та навички; виконує 30% від загальної кількості тестів.

Задовільно. Студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє основний навчальний матеріал, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять та сформулювати правило; здатен відтворити навчальний матеріал з помилками та неточностями, має стійкі навички роботи з текстом підручника, може самостійно оволодіти більшою частиною заданого матеріалу, формулює поняття, наводить приклади, знає основні дати; висловлене судження одним-двома аргументами, виконує 55-65% від загальної кількості тестів

Добре. Студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок, застосовувати вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, здатен з допомогою викладача скласти план реферату, виконати його та правильно оформити; самостійно користується додатковими джерелами; частково контролює власні навчальні дії; правильно використовує термінологію; складає прості таблиці та схеми; виконує 75-80% від

загальної кількості тестів.

Відмінно. Студент володіє глибокими і міцними знаннями, здатний використовувати їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та протиріччя процесів; робить аргументовані висновки; критично оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела та матеріали; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності; вирішує творчі завдання; відрізняє упереджену інформацію від об'єктивної; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну; виконує 95-100% від загальної кількості тестів.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських, виконання самостійної роботи, індивідуальну роботу, модульну контрольну роботу.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в режимі комп'ютерної діагностики або з використанням роздрукованих завдань.

Реферативні дослідження та есе, які виконує студент за визначеною тематикою, обговорюються та захищаються на семінарських.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ ініціативність у навчальній діяльності.

ІХ. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

• *Словесні:* лекція (традиційна, проблемна) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – презентація), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.

• *Наочні:* спостереження, ілюстрація, демонстрація.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1) Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

Х. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- ✓ робоча навчальна програма;
- ✓ опорні конспекти лекцій;
- ✓ збірка тестових і контрольних завдань для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів;

XI. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

А. Підручники та посібники.

1. История государства и права зарубежных стран / Под общей ред. проф. Жидкова О. А. и проф. Крашенниковой Н. А. Москва, изд М-НОРМА, 1997.
2. История государства и права зарубежных стран / Под ред. О. А. Жидкова и Н. А. Крашенниковой. – М.: Изд-во. Моск. Ун-та, 1981. Ч. 1, 1991. Ч. 2, 1992.
3. История государства и права зарубежных стран. Словарь-справочник /Под ред. М. И. Сизикова/. – М.: Юрид. ли-ра, 1997.
4. Корнев С. А. История государства зарубежных стран. В 2-х частях. Консп. лекций. – СПб., 1999.
5. Лещенко И. И. История государства и права зарубежных стран (новое время): Учебное пособие.— Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2006.- 371 с.
6. Лещенко И.И. История государства и права зарубежных стран (рабовладельческое и феодальное государство и право): Учебное пособие; изд. 2-е, доп.— Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2006.— 306 с.
7. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник. Вид. 4-те, доп - К.: Атіка, 2004.- 616 с.
8. Макарчук В. С. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.: Атіка, 2000.
9. Орленко В. І. Історія держави і права зарубіжних країн: Посіб. для підготов, до іспитів /В. І. Орленко, В. В. Орленко. -3-є вид. стереотип. - К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. - 244 с.
- 10.Страхов М. М. Історія держави і права зарубіжних країн: [Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти]. — Харків: Право, 1999. —416 с.
- 11.Тищик Б. Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу. – Львів: Світ, 2001.
- 12.Тищик Б. Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу. Навч. посібник у 2-х томах. – Львів: “Сполом”, 1999.
- 13.Тищик Б.Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу: Навч. посібник. — Львів: Світ, 2001. — 384 с.
- 14.Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. - Київ, "Вища школа", 1994 р.
- 15.Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права зарубежных стран. Москва, 1996.
- 16.Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник для студентів юрид. вузів та факультетів.—К. Вентурі, 1997 р. — 308 с.

Б. Збірки документів та нормативних матеріалів.

1. Конституции и законодательные акты зарубежных государств XVII-XIX вв. / Под ред. проф. Галанзы П. Н. – М.: Госюриздат, 1957.
2. Конституции государств американского континента / Под ред. проф. Г. С. Гурвича. – М.: Изд-во иностр. лит., 1959.
3. Конституции государств Юго-Восточной Азии и Тихого Океана / Под ред. З. М.

- Луковниковой. – М.: Изд-во иностр. лит., 1960.
4. Конституции государств Ближнего и Среднего Востока / Под ред. И. Д. Левина. – М.: Изд-во иностр. лит., 1956.
 5. Конституции социалистических государств / Под ред. В. А. Страцуна и др. – М.: Юрид. лит-ра. – 1987. – Т. 1-2.
 6. Конституции зарубежных государств. Сост. сборника проф. Маклаков В. В. – Москва: Изд-во БЕК, 1996.
 7. Сборник документов по всеобщей истории государства и права / Сост. К. Е. Ливанцев. – Ленинград: Изд-во Ленинград. Ун-та, 1977.
 8. Хрестоматия памятников феодального государства и права стран Европы / Под ред. акад. В. М. Корецкого. – М.: Госюриздат, 1961.
 9. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права / Под ред. З. М. Черниловского. – М.: Юрид. лит-ра, 1984.
 10. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. Київ, "Вентурі" 1995.

В. Спеціальна література

1. Бардах Ю., Леснородский Б., Пиетрчак М. История государства и права Польши. – М.: Юрид. лит-ра, 1980.
2. Бельсон Я. М., Ливанцев К. Е. История государства и права США. – Ленинград: Изд-во Ленинград. ун-та, 1982.
3. Бойченко Г. Г. Конституция США. М.: Изд-во ИМО, 1959.
4. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. Київ, "Вентурі" 1995. М.: Юрид. лит-ра, 1981.
5. Государственный строй США / Отв. ред. А. С. Никифоров. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. Київ, "Вентурі" 1995.: Юрид. лит-ра, 1976.
6. История государства и права СРСР. В 2-х частях. – М.: Юрид. лит-ра, 1980; 1988.
7. История советского государства и права. В 3-х кн. (1917-1945 гг.). – М.: Наука, 1968; 1985.
8. Кечекьян С. Ф. Государство и право Древней Греции: Учебное пособие. – М.: Юрид. лит-ра, 1963.
9. Крилова Н. С. Английское государство. – М.: Наука, 1981.
10. Ливанцев К. Е. История буржуазного государства и права. – Ленинград: Изд-во Ленинградского ун-та, 1986.
11. Мишин А. А., Власихин В. А. Конституция США. – М.: Межд. отнош., 1985.
12. Перетерский И. С. Всеобщая история. Древний мир. – М.: Юрид. издат., 1945.
13. Рабовладельческое и феодальное государство и право стран Азии и Африки: Учеб. пособие / Под ред. А. И. Рогожина и Н. Н. Страхова. – Харьков: Изд-во Высш. школа, 1981.
14. Страхов Н. Н. Государство и право Англии: Изд-во Харьковского ун-та, 1964.
15. Тищик Б. Й. Історія держави і права Німеччини /1917-1945/. – Львів.: Вид-во Львівс. ун-ту, 1973.

16. Чизмадиа А., Ковач К., Астолош Л. История Венгерского государства и права. – М.: Юрид. лит-ра, 1986.
17. Хрисанфов В. Н. История государства и права России. 1917-1999 гг. – СПб., 1999.

Г. Додаткова література (історична)

1. Всемирная история: В 10 т. / Под ред. Й. М. Дьякова и др. – М.: Госполитиздат, 1955-1965.
2. Джеджула К. О. Історія Франції. – К.: Рад. школа, 1954.
3. История древнего Рима / Под ред. В. И. Кузицина. – М.: Высш. школа, 1981.
4. Історія стародавнього світу / За ред. Ю. С. Крушкол. – К.: Вища школа, 1976.
5. История средних веков / Под ред. С. Д. Сказина. – М.: Госполитиздат, 1952-1954.-Т.1-2.
6. История США / Под ред. Н. Г. Севостьянова. – М.: Наука, 1985. – Т. 1-4.
7. История Франции. – М.: Изд-во АН СРСР, 1971-1973. – Т. 1-2.
8. Новейшая история / Под ред. В. В. Александрова. – М.: Высш. школа, 1977.
9. Ратиани Г. М. Франция: Судьба двух республик / Отв. ред. Ю. Н. Панков. – М.: Мысль, 1980.